

Omvandling av fängelse på livstid

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2005/06:35 Lag om omvandling av fängelse på livstid jämte två motioner som väckts med anledning av propositionen och elva motionsyrkanden som väckts under den allmänna motionstiden åren 2004 och 2005.

I propositionen föreslås en ny lag om omvandling av fängelse på livstid. Lagen föreslås gälla personer som i Sverige avtjänar fängelse på livstid, med undantag för dem som dömts av någon av Förenta nationernas tribunaler för brott mot internationell humanitär rätt eller av Internationella brottmålsdomstolen och som överförts hit för verkställighet. Ansökningar om omvandling av livstids fängelse skall prövas av allmän domstol (Örebro tingsrätt). En ansökan om omvandling får göras när den dömde har avtjänat minst tio år av straffet. Vid avslag får en ny ansökan göras tidigast ett år efter att beslutet har vunnit laga kraft. Vid omvandlingsprövningen skall, enligt förslaget, särskilt beaktas den tid som den dömde har avtjänat, vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, om det finns risk för att den dömde återfaller i brottslighet av allvarligt slag, om den dömde har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och om han eller hon har medverkat till att främja sin anpassning i samhället. Vid bifall till en ansökan skall ett fängelsestraff på viss tid bestämmas med utgångspunkt från avtjänandetiden och med beaktande av reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av frigivningsförberedelser. Vissa följdändringar föreslås i rättegångsbalken, lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och i sekretesslagen (1980:100).

Den nya lagen och övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 november 2006.

Utskottet föreslår att riksdagen – med några mindre redaktionella ändringar – bifaller propositionen och avslår samtliga motionsyrkanden. I ärendet finns tre reservationer (m, fp, kd, v, mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	7
Omvandling av fängelse på livstid, m.m.	7
En reform för omvandling av fängelse på livstid	7
Prövningsinstans för tidsbestämning av livstidsstraff	8
Redaktionella ändringar i lagtexten	10
Avskaffande av fängelse på livstid	10
Reservationer	12
1. Avslag på propositionen, punkt 1 (m)	12
2. Avslag på propositionen, punkt 1 (kd)	13
3. Avskaffande av fängelse på livstid, punkt 5 (fp, kd, v, mp)	13
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	14
Propositionen	14
Följdmotioner	14
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004	14
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005	15
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	16

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Avslag på propositionen

Riksdagen avslår motionerna 2005/06:Ju10 yrkande 1 och 2005/06:Ju11.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (kd)

2. Instans för omvandlingsprövning

Riksdagen avslår motion 2004/05:Ju381.

3. Lagförslagen

Riksdagen antar regeringens förslag till

a) lag om omvandling av fängelse på livstid, med den ändringen att i 2 § respektive 9 § ordet ”Kriminalvårdsstyrelsen” i olika böjningsformer skall bytas ut mot ”Kriminalvården” i motsvarande böjningsformer,

b) lag om ändring i rättegångsbalken,

c) lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, med den ändringen att i 35 § ordet ”Kriminalvårdsstyrelsen” skall bytas ut mot ”Kriminalvården”,

d) lag om ändring i sekretsslagen (1980:100).

Därmed bifaller riksdagen delvis proposition 2005/06:35.

4. Tillgodosedd motion

Riksdagen avslår motion 2004/05:Ju410.

5. Avskaffande av fängelse på livstid

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:Ju340 yrkande 22, 2004/05:Ju378 yrkande 9, 2004/05:Ju412 yrkande 2, 2004/05:Ju424 yrkande 20, 2004/05:Ju466 yrkande 4, 2005/06:Ju10 yrkande 2, 2005/06:Ju366 yrkande 3, 2005/06:Ju459 yrkande 13, 2005/06:Ju529 yrkande 32 och 2005/06:Ju543 yrkande 2.

Reservation 3 (fp, kd, v, mp)

Stockholm den 24 januari 2006

På justitieutskottets vägnar

Rolf Olsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Rolf Olsson (v), Margareta Persson (s), Beatrice Ask (m), Lennart Nilsson (s), Jeppe Johnsson (m), Göran Norlander (s), Torkild Strandberg (fp), Joe Frans (s), Kerstin Andersson (s), Leif Björnlod (mp), Christer Erlandsson (s), Hillevi Engström (m), Karin Granbom (fp), Christer Engelhardt (s), Olle Sandahl (kd) och Ameer Sachet (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade i november 2000 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utarbeta förslag till en ny ordning för prövning av frigivning av livstidsdömda. I uppdraget ingick även att överväga om ett nytt system borde omfatta personer som dömts till långa tidsbestämda fängelsestraff utomlands, i fall då verkställigheten har överförs till Sverige (dir. 2000:85). Utredningen, som antog namnet Utredningen om frigivningsprövning av livstidsdömda, avlämnade i mars 2002 sitt betänkande Frigivning från livstidsstraff (SOU 2002:26). Betänkandet har remissbehandlats, och en sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 2002/2717/L5).

Inom Justitiedepartementet utarbetades därefter ett utkast till lagrådsremiss. Utkastet remissbehandlades, och en sammanställning över de remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 2002/2717/L5).

Lagrådet har i allt väsentligt godtagit förslaget men har förordat att det införs en uttrycklig författningsbestämmelse av innebörd att Kriminalvårdens beslut att ansöka om omvandling inte får överklagas. Lagrådet har också pekat på att frågan om målsägandens roll i omvandlingsprocessen inte tillräckligt har belysts i lagrådsremissen och förordat att denna fråga skulle bli föremål för närmare överväganden. Regeringen har behandlat synpunkterna i propositionen och gjort vissa justeringar i lagtexten.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny lag om omvandling av fängelse på livstid som bl.a. syftar till att förbättra förutsebarheten för såväl de livstidsdömda som kriminalvården samt att stärka de livstidsdömdas rättssäkerhet.

Lagen föreslås gälla personer som i Sverige avtjänar fängelse på livstid, med undantag för dem som dömts av någon av Förenta nationernas tribunaler för brott mot internationell humanitär rätt eller av Internationella brottmålsdomstolen och som överförs hit för verkställighet.

En ansökan om omvandling får göras av den dömde eller, när det finns särskilda skäl, av Kriminalvården. En sådan ansökan får göras när den dömde har avtjänat minst tio år av straffet. Vid avslag får en ny ansökan göras tidigast ett år efter att beslutet har vunnit laga kraft. En målsägande, som begärt det, skall underrättas om den dömde eller Kriminalvården ansöker om omvandling.

Vid omvandlingsprövningen skall, enligt förslaget, särskilt beaktas den tid som den dömda har avtjänat, vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, om det finns risk för att den dömda återfaller i brottslighet av allvarligt slag, om den dömda har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och om han eller hon har medverkat till att främja sin anpassning i samhället. Bifall till en ansökan innebär enligt förslaget att ett fängelsestraff på viss tid bestäms. Längden på fängelsestraffet föreslås bestämmas med utgångspunkt från avtjänandetiden och med beaktande av reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Fängelsestraffets längd får inte understiga det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut.

Ansökningar om omvandling av livstids fängelse skall enligt förslaget prövas av Örebro tingsrätt. Prövningen utformas som ett tvåpartsförfarande, och åklagaren är den dömdes motpart. Den dömda skall ha rätt till offentligt biträde.

Domstolens handläggning regleras enligt särskilda bestämmelser i den nya lagen och i övrigt enligt rättegångsbalken.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 november 2006.

Utskottets överväganden

Omvandling av fängelse på livstid, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens lagförslag om en ny lag om omvandling av fängelse på livstid. Utskottet avslår samtidigt motionsyrkanden om dels avslag på propositionen, dels att prövningen av frågan om tidsbestämning skall göras av Kriminalvårdsnämnden i stället för av domstol. Jämför reservationerna 1 (m) och 2 (kd).

En reform för omvandling av fängelse på livstid

I motionerna Ju10 (kd) och Ju11 (m) yrkas avslag på propositionen. Motionärerna bakom motion Ju10 grundar sitt yrkande på att livstidsstraffet helt bör avskaffas medan motionärerna bakom motion Ju11 bl.a. anför att ett system med domstolsprövning av tidsbestämning av livstidsstraff skulle komma att medföra att livstidsstraffet i praktiken avskaffas eftersom en domstolspraxis som ger rätt till tidsbestämning därvid skulle komma att utvecklas.

Utskottet gör följande överväganden i fråga om den föreslagna reformen.

Livstidsstraffet medför, på grund av straffets tidsobestämda karaktär, svårigheter såväl för verkställande myndigheter som för de dömda och deras anhöriga, bl.a. vad avser planeringen av verkställigheten och av olika frigivningsförberedande åtgärder. Som utskottet återkommer till längre fram i betänkandet bör dock inte livstids fängelse avskaffas som påföljd. Förutom önskan att genom straffskalorna uttrycka samhällets värdering av förkastligheten hos straffbara gärningar kan det utifrån ett samhällsskyddsperspektiv konstateras att det kan finnas tillfällen då en fängelsedömd person av olika skäl inte bör frigyes, trots att avtjänandet pågått under lång tid. Det är en rimlig utgångspunkt att en person som gjort sig skyldig till mycket allvarlig brottslighet, för det fall det föreligger en risk för återfall i sådana brott, bör kunna hållas frihetsberövad tills en positiv förändring kan påvisas och tillfredsställande förutsättningar för frigivning föreligger.

En annan sak är att prövningen av avvägningen mellan behovet av samhällsskydd och den intagnes befogade intresse av att frigyes bör kunna ske på ett för den enskilde mer transparent och förutsebart sätt. Genom ett mer förutsebart system torde också möjligheterna för Kriminalvården att använda verkställighetstiden mer effektivt och ändamålsenligt förbättras, allt i syfte att tidigare kunna vidta frigivningsförberedande åtgärder. Med en ökad tydlighet i systemet kan de negativa effekterna av livstidsstraffet i

möjligaste mån motverkas och den dömdes incitament att själv främja sin frigivning och anpassning i samhället ökas. Genom en mer reglerad prövning bör rättssäkerheten också kunna stärkas.

Det system syftande till enhetligare system för frigivning av livstidsdömda som föreslås i propositionen motsvarar väl dessa önskemål.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det bör införas ett system för tidsbestämning av livstidsstraff och inte ett system med villkorlig frigivning från livstidsstraff. Ett system med tidsbestämning sätter tydliga ramar för vad som gäller efter prövningen och skapar förbättrade förutsättningar för planering och förberedande av frigivning och tiden för verkställighet utanför anstalt. Regeringens nuvarande prövning i nådeärenden rörande livstidsstraff leder också regelmässigt till att påföljden tidsbestäms. Denna ordning bör enligt utskottet alltså inte frångås. En prövning som syftar till omvandling av livstidsstraffet bör dock inte innebära en förnyad påföljdsbestämning. I stället bör det vara fråga om att enligt särskilda lagfästa kriterier tidsbestämma påföljden. De kriterier för tidsbestämning som föreslås i 4 § i förslaget till lag om omvandling av fängelse på livstid är enligt utskottets mening lämpligt utformade med en god avvägning mellan straffvärde, återfallsrisk och den dömdes incitament till återanpassning.

Även i övrigt anser utskottet att det föreslagna systemet för tidsbestämning av livstidsstraff är väl utformat.

Utskottet ställer sig således bakom regeringens förslag till ny ordning för tidsbestämning av fängelse på livstid. Utskottet behandlar i det följande avsnittet den specifika frågan om prövningsinstans för tidsbestämningen.

Motion Ju11 bör med hänvisning till det i det föregående anförda avslås. Motionärerna bakom motion Ju10 motiverar sitt yrkande om avslag på propositionen med att livstidsstraffet i stället helt bör avskaffas. Som utskottet anför längre fram i betänkandet bör livstidsstraffet inte avskaffas. Utskottet kan inte heller se att frågan om avskaffande av livstidsstraffet har ett sådant samband med genomförandet av den nu aktuella reformen att det skulle kunna motivera ett avslag på propositionen. Även om man – som motionärerna – anser att livstidsstraffet i framtiden bör avskaffas utgör det inte något bärande skäl att inte nu genomföra den föreslagna reformen. Motion Ju10 bör avslås av riksdagen i nu behandlad del.

Prövningsinstans för tidsbestämning av livstidsstraff

I motion 2004/05:Ju381 (m) yrkas att prövningen av tidsbestämning av livstidsstraff skall göras av Kriminalvårdsnämnden och inte av allmän domstol. I motion 2004/05:Ju410 (fp) yrkas att prövning av tidsbestämningsärenden skall ske vid Örebro tingsrätt.

I propositionen föreslås att prövningen av tidsbestämning av livstidsstraff skall ske i allmän domstol. Regeringen gör i huvudsak följande överväganden i denna fråga. Med beaktande av det relativt sett begränsade

antal prövningar som det är fråga om bör något nytt särskilt organ för prövningen inte inrättas. I stället står valet av prövningsinstans mellan Kriminalvårdsnämnden, allmän domstol och förvaltningsdomstol. Det i propositionen föreslagna systemet innebär att den utdömda påföljden skall omvandlas till ett tidsbestämt straff, alltså inte att en prövning av om villkorlig frigivning från livstidsstraffet – som utgör en verkställighetsfråga – skall ske. Prövningen ligger i och för sig nära Kriminalvårdsnämndens övriga uppgifter, och nämnden är väl lämpad att pröva frågor om risk för återfall i brott och kriterier som rör den dömdes personliga förhållanden. Kriminalvårdsnämnden har dock till uppgift att pröva verkställighetsfrågor, och det kan ifrågasättas om nämnden bör ges uppgiften att omvandla en av domstol utdömd påföljd. Den offentlighet och öppenhet som en domstolsprövning innebär är också av stor betydelse i sammanhanget. Domstolarna får vidare anses vara väl skickade att hantera en tvåpartsprocess av det slag som föreslås i ärendet. I domstolarna finns också en bred och mångsidig kompetens utvecklad som gör dem väl lämpade att hantera de bedömningar som uppkommer. Det finns vidare en vana att i domstol tillgodogöra sig extern kompetens då detta erfordras. En omständighet som kan tala för att välja förvaltningsdomstol som prövningsorgan är att detta domstolsslag är överprövningsinstans i kriminalvårdsfall. Å andra sidan framstår de föreslagna kriterierna som rör brottet och omständigheterna kring detta som mer lämpade att hanteras av allmän domstol. Det ankommer visserligen inte i dag på allmän domstol att bedöma risk för återfall i brott och andra kriterier som avser den dömdes personliga förhållanden i samband med frigivning från fängelsestraff, men närliggande överväganden görs t.ex. i samband med påföljdsval. Det faktum att prövningen gäller omvandling av en påföljd som dömts ut i ett brottmål talar också med styrka för att allmän domstol bör pröva frågan.

Forum för prövningen föreslås bli Örebro tingsrätt. Regeringen anför till stöd för detta ställningstagande bl.a. följande. Handläggningen av ärendena bör koncentreras, i synnerhet för att åstadkomma en enhetlig rättstillämpning. Prövningen bör därför ske endast vid en tingsrätt. Valet av domstol bör av praktiska skäl styras av närheten till de kriminalvårdsanstalter där merparten av de livstidsdömda avtjänar straffen, särskilt med hänsyn till att den dömda skall ges tillfälle att höras muntligen inför rätten i samband med prövningen. Ur den synvinkeln framstår Örebro tingsrätt, som är centralt belägen i landet, som lämplig. Örebro tingsrätt är också av lämplig storlek för att hantera uppgiften. Regeringen anser vidare att det finns goda förutsättningar att garantera säkerheten om omvandlingsprövningen anförtros Örebro tingsrätt. Den dömda kan höras muntligen på anstalt, och Örebro tingsrätt har erfarenhet av att hantera förhandlingar med intagna på Kumlaanstalten. Härtill kommer att försöksverksamheten med videokonferens kommer att permanentas och utvecklas, varför den tekniken kan komma till användning i dessa ärenden.

Utskottet gör samma överväganden som regeringen i dessa frågor. Motion 2004/05:Ju381 bör avslås av riksdagen. Motion 2004/05:Ju410 – som tillgodoses genom förslaget – bör också avslås av riksdagen.

Redaktionella ändringar i lagtexten

Riksdagen beslutade i november 2005 om lagändringar om en organisationsförändring för kriminalvården. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2006. I stället för Kriminalvårdsstyrelsen, de 35 lokala kriminalvårdsmyndigheterna och Transporttjänsten har det inrättats en myndighet för hela verksamheten inom kriminalvården. Myndighetens namn är Kriminalvården (prop. 2004/05:176, bet. 2005/06:JuU2, rskr. 2005/06:21). Följändringar med anledning av denna organisationsförändring krävs i de nu behandlade lagförslagen.

Med dessa ändringar tillstyrker utskottet propositionen.

Avskaffande av fängelse på livstid

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår ett antal motionsyrkanden om att avskaffa fängelse på livstid som påföljd. Jämför reservation 3 (fp, kd, v, mp).

I motionerna 2004/05:Ju340 (fp), 2004/05:Ju378 (v), 2004/05:Ju412 (fp), 2004/05:Ju424 (mp), 2004/05:Ju466 (kd), Ju10 (kd), Ju366 (v), Ju459 (kd), Ju529 (fp) och Ju543 (fp) begärs att livstidsstraffet skall avskaffas och ersättas med tidsbestämda straff.

Fängelse på livstid stadgas för närvarande, förutom för vissa av brotten i 22 kap. brottsbalken om landsförräderi m.m., för ett fåtal brott, bl.a. för mord, människorov, grov mordbrand, grov allmänfarlig ödeläggelse, grovt spioneri och folkmord.

Regeringen anger i propositionen sin inställning till livstidsstraffet. Efter en redogörelse för utredningsarbete på området, Kriminalvårdens överväganden samt vissa politiska initiativ i frågan anför regeringen i huvudsak följande. Livstidsstraffets tidsbestämda karaktär medför svårigheter såväl för verkställande myndigheter som för de dömda och deras anhöriga. Det kan samtidigt anföras flera skäl för att bibehålla livstidsstraffet. Genom straffskalorna uttrycks samhällets värdering av förkastligheten hos de gärningar som är kriminaliserade. Det kan då vara en fördel att ha kvar livstidsstraffet för de allra svåraste brotten för att på ett tydligt sätt visa avståndstagande från dessa. Livstidsstraffet utgör det yttersta av alla fördömanden som samhället kan begagna och tillgången till det ger ytterligare relief åt straffsystemet. Utifrån ett samhällsskyddsperspektiv måste det

också konstateras att det kan finnas tillfällen då en livstidsdömd av olika skäl inte bör friges, trots att avtjänandet pågått under lång tid. Det är en rimlig utgångspunkt att en person som gjort sig skyldig till mycket allvarlig brottslighet, för det fall det föreligger en risk för återfall i sådana brott, bör kunna hållas frihetsberövad tills en positiv förändring kan påvisas och tillfredsställande förutsättningar för frigivning föreligger. I det läget måste en avvägning göras mellan behovet av samhällsskydd och den intagnes befogade intresse av att friges. Även Sveriges internationella åtaganden bör enligt regeringen vägas in. Det finns starka skäl för att de allvarigaste internationella brotten även enligt svensk rätt bör kunna bestraffas med livstids fängelse. Det kan t.ex. handla om folkmord och allvarliga krigsförbrytelser. Trots att livstidsstraffet som företeelse i vissa avseenden kan anses problematiskt anför regeringen att det för närvarande inte finns förutsättningar att överväga dess avskaffande. Ett avskaffande riskerar också att leda till krav på betydligt högre maximum för tidsbestämda fängelsestraff generellt.

Utskottet instämmer i vad regeringen anför i propositionen om livstidsstraffet. Utskottet kan samtidigt konstatera att förslagen i propositionen om en rätt att få frågan om tidsbestämning prövad av domstol skapar en bättre möjlighet till förutsebarhet och verkställighetsplanering, något som i varje fall minskar de negativa konsekvenser som följer av livstidsstraffets tidsbestämda karaktär.

Motionerna 2004/05:Ju340, 2004/05:Ju378, 2004/05:Ju412, 2004/05:Ju424, 2004/05:Ju466, Ju10, Ju366, Ju459, Ju529 och Ju543 avstyrks i här behandlade delar.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Avslag på propositionen, punkt 1 (m)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår proposition 2005/06:35 och tillkännager för regeringen vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:Ju11 och bifaller delvis motion 2005/06:Ju10 yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt vår mening innebär regeringens förslag att livstidsstraffet i praktiken skulle komma att avskaffas. Efter att de föreslagna bestämmelserna varit i kraft en tid kommer en domstolspraxis för omvandling av livstidsstraff att utvecklas. Vissa dömda brottslingar kommer då sannolikt att frigges trots att det framstår som stötande. Exempelvis kan det innebära att en person dömd för terroristbrott frigges efter tolv år med hänvisning till utvecklad praxis, i stor utsträckning byggd på faktorer som skötsamhet i fängelset. Härtill kommer att det i ett internationellt perspektiv är viktigt att Sverige inte har avsevärt mildare straff än omvärlden för de allra grävsta brotten.

Det är vidare beklagligt att regeringen inte sett på frågan i ett vidare perspektiv. Någon större genomgång av påföljdssystemet har inte gjorts och inte heller har alternativ till livstidsstraffet övervägts. I ett sådant sammanhang hade det varit möjligt att överväga införande av ett längre tidsbestämt straff för vissa grova brott för att minska antalet livstidsdömda. Vi saknar också en analys av reformens konsekvenser för det allmänna rättsmedvetandet och frågor ur brottoffrens perspektiv.

Vi anser att det redan i dag, genom nådeinstitutet, finns tillräckliga möjligheter att i det enskilda fallet omvandla livstidsstraff. Därför bör propositionen avslås av riksdagen.

2. Avslag på propositionen, punkt 1 (kd)

av Olle Sandahl (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår proposition 2005/06:35 och tillkännager för regeringen vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06: Ju10 yrkande 1 och bifaller delvis motion 2005/06:Ju11.

Ställningstagande

Jag anser att förslagen i propositionen i och för sig är ett steg i rätt riktning. Det är bättre att ansökningar om tidsbestämning av livstidsstraff hanteras av domstol än att det sker efter benådning av regeringen. Genom att föra över prövningen till domstol ökar förutsebarheten och tydligheten.

Jag anser dock att livstidsstraffet helt bör avskaffas. Det är därför inte meningsfullt att nu ändra på ordningen för prövningen av tidsbestämning av livstidsstraff. Propositionen bör därför avslås av riksdagen.

3. Avskaffande av fängelse på livstid, punkt 5 (fp, kd, v, mp)

av Rolf Olsson (v), Torkild Strandberg (fp), Leif Björnlod (mp), Karin Granbom (fp) och Olle Sandahl (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om avskaffande av fängelsestraff på livstid. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2004/05:Ju340 yrkande 22, 2004/05:Ju378 yrkande 9, 2004/05:Ju412 yrkande 2, 2004/05:Ju424 yrkande 20, 2004/05:Ju466 yrkande 4, 2005/06:Ju10 yrkande 2, 2005/06:Ju366 yrkande 3, 2005/06:Ju459 yrkande 13, 2005/06:Ju529 yrkande 32 och 2005/06:Ju543 yrkande 2.

Ställningstagande

Livstidsstraffet är enligt vår mening inte tillfredsställande utifrån förutsebarhetssynpunkt utan bör ersättas med tidsbestämda straff. Att enbart ändra ordningen för prövningen av när de livstidsdömda skall friges, som föreslås i propositionen, är enligt vår mening inte tillräckligt.

Det får ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag till lagändring som tillgodoser vad vi nu anfört.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2005/06:35 Lag om omvandling av fängelse på livstid:

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om omvandling av fängelse på livstid,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
4. lag om ändring i sekretslagen (1980:100).

Följdmotioner

2005/06:Ju10 av Peter Althin m.fl. (kd):

1. Riksdagen avslår regeringens proposition om lag om omvandling av fängelse på livstid.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om avskaffande av livstidsstraffet samt med förslag om att ersätta det med ett långt tidsbestämt straff.

2005/06:Ju11 av Beatrice Ask m.fl. (m):

Riksdagen avslår regeringens proposition 2005/06:35.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004

2004/05:Ju340 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om livstidsstraffet.

2004/05:Ju378 av Lars Ohly m.fl. (v):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att livstidsstraffet skall avskaffas och ersättas med tidsbestämda straff.

2004/05:Ju381 av Maud Ekendahl (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta Kriminalvårdsnämnden ansvara för frigivningsprövning av livstidsdömda.

2004/05:Ju410 av Johan Pehrson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tidsbestämning av livstidsstraff skall ske vid Örebro tingsrätt.

2004/05:Ju412 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa livstidsstraffet.

2004/05:Ju424 av Peter Eriksson m.fl. (mp):

20. Riksdagen beslutar att avskaffa livstidsstraffet.

2004/05:Ju466 av Peter Althin m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda och ersätta livstidsstraffet med ett långt men tidsbestämt straff.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005

2005/06:Ju366 av Alice Åström m.fl. (v):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att livstidsstraffet skall avskaffas och ersättas med tidsbestämda straff.

2005/06:Ju459 av Peter Althin m.fl. (kd):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda och ersätta livstidsstraffet med ett långt men tidsbestämt straff.

2005/06:Ju529 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

32. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tidsbestämma livstidsstraffet.

2005/06:Ju543 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa livstidsstraffet.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om omvandling av fängelse på livstid

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller omvandling av fängelse på livstid till fängelse på viss tid.

Lagen gäller inte för personer som har överförts hit för verkställighet av fängelsestraff med stöd av lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt eller lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

Att regeringen genom nåd får efterge eller mildra brottspåföljd framgår av 11 kap. 13 § regeringsformen.

Ansökan om omvandling

2 § En ansökan om omvandling får göras av den dömda eller, när det finns särskilda skäl, av Kriminalvårdsstyrelsen. Kriminalvårdsstyrelsens beslut att ansöka om omvandling får inte överklagas.

3 § En ansökan får göras när den dömda har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet. Om ansökan avslås, får en ny ansökan göras tidigast ett år efter det att beslutet vann laga kraft.

4 § Vid prövning av omvandling skall särskilt beaktas den tid som den dömda har avtjänat, vad som av domen framgår om de omständigheter som legat till grund för straffmätningen, om det finns risk för att den dömda återfaller i brottslighet av allvarligt slag, om den dömda har åsidosatt vad som gäller för verkställigheten och om den dömda har medverkat till att främja sin anpassning i samhället.

Om ansökan bifalls skall det utdömda livstidsstraffet omvandlas till fängelse på viss tid.

Fängelsestraffets längd skall bestämmas med utgångspunkt från den tid som den dömda har avtjänat och med beaktande av reglerna om villkorlig frigivning samt den dömdes behov av åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Fängelsestraffets längd får inte understiga det längsta tidsbestämda straff som kan dömas ut.

5 § Vid prövning av omvandling skall sådana villkor följas som har uppställts vid överförande av verkställighet av straffet från en annan stat till Sverige.

Handläggning

6 § En ansökan om omvandling tas upp av Örebro tingsrätt. Ansökan skall vara skriftlig.

7 § Åklagaren skall vara den dömdes motpart.

8 § För den dömdes skall offentligt biträde förordnas, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

9 § Rätten skall, om det inte är uppenbart obehövt, inhämta yttrande från Kriminalvårdsstyrelsen.

10 § Rätten får inhämta en utredning med utlåtande om risken för att den dömdes återfaller i brottslighet. Föreskrifter om genomförande av en sådan utredning meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

En ansökan får inte bifallas utan att en utredning enligt första stycket har inhämtats. En sådan utredning behöver dock inte inhämtas om det är uppenbart obehövt.

11 § Sådana uppgifter om den dömdes som behövs för genomförandet av en utredning enligt 10 § skall lämnas ut från en verksamhet där sekretess annars gäller enligt 7 kap. 1 §, 4 § första och tredje styckena eller 21 § sekretesslagen (1980:100).

12 § Begär den dömdes att bli hörd muntligen, skall han eller hon ges tillfälle till det om det inte är uppenbart obehövt.

Parterna skall ges tillfälle att yttra sig över det som tillförts ärendet genom någon annan.

13 § När tingsrätten avgör en fråga om omvandling skall den bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Rättens avgörande sker genom beslut.

14 § I övrigt gäller vad som föreskrivs om brottmål i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2006.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §¹

Förhandling vid domstol skall vara offentlig.

Kan det *antas* att vid förhandling kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100) *må* rätten, om det *bedömes* vara av synnerlig vikt att uppgiften *ej röjes*, förordna att förhandlingen i vad den angår uppgiften skall hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall *må* förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 7 kap. 22 §, 8 kap. 17 § eller 9 kap. 15 eller 16 § sekretesslagen eller, i vad avser domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, enligt 5 kap. 1 eller 7 § eller 9 kap. 17 § samma lag. Förhandling skall alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 9 kap. 3 § andra stycket samma lag och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften *röjes* vid förhandlingen.

Kan det *antas* att *det* vid förhandling kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100), *får* rätten, om det *bedöms* vara av synnerlig vikt att uppgiften *inte röjs*, förordna att förhandlingen i vad den angår uppgiften skall hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall *får* förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 7 kap. 22 *eller* 23 §, 8 kap. 17 § eller 9 kap. 15 eller 16 § sekretesslagen eller, i vad avser domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, enligt 5 kap. 1 eller 7 § eller 9 kap. 17 § samma lag. Förhandling skall alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 9 kap. 3 § andra stycket samma lag och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften *röjs* vid förhandlingen.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning *får* hållas inom stängda dörrar.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att förhandling *må* hållas inom stängda dörrar, vare det gällande.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2006.

¹ Senaste lydelse 2000:564.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 35 och 38 §§ lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 §¹

Om en intagen avtjänar straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om följande:

- i vilken anstalt den intagne befinner sig,
- om den intagne förflyttas till öppen anstalt,
- om den intagne får permission enligt 32 §,
- om den intagne vistas utanför anstalt enligt 11, 14, 34, 37 eller 43 §§,
- om den intagne avtjänar en del av straffet genom verkställighet utanför anstalt enligt 33 a §,
- om den intagne frigiges,
- om den intagne rymmer, och
- om den intagne uteblir efter permission eller någon annan vistelse utanför anstalten.

Om en intagen avtjänar straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om följande:

- i vilken anstalt den intagne befinner sig,
- om den intagne förflyttas till öppen anstalt,
- om den intagne får permission enligt 32 §,
- om den intagne vistas utanför anstalt enligt 11, 14, 34, 37, 38 eller 43 §,
- om den intagne avtjänar en del av straffet genom verkställighet utanför anstalt enligt 33 a §,
- om den intagne, eller Kriminalvårdsstyrelsen, ansöker om omvandling enligt lagen (2006:00) om omvandling av fängelse på livstid,
- om den intagne frigiges,
- om den intagne rymmer, och
- om den intagne uteblir efter permission eller någon annan vistelse utanför anstalten.

En begärd underrättelse behöver inte lämnas angående en planerad vistelse utanför anstalten när en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse kan befaras medföra fara för den intagnes liv eller hälsa. Underrättelse till målsägande angående frigivning skall lämnas i lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt. Underrättelsen skall utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

¹ Senaste lydelse 2001:510.

38 §²

Om en intagen skall genomgå en utredning om risk för återfall i brottslighet enligt 10 § lagen (2006:00) om omvandling av fängelse på livstid, får den intagne vistas utanför anstalt i den utsträckning som den myndighet som ansvarar för utredningen bedömer är nödvändig för att utredningen skall kunna genomföras.

Om det finns anledning till det, skall den som enligt första stycket vistas utanför anstalt stå under bevakning eller vara underkastad särskilda föreskrifter.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2006.
 2. Äldre bestämmelser i 35 § gäller fortfarande i fråga om en intagen som avtjänar straff vid lagens ikraftträdande. Har en målsägande tidigare begärt att bli underrättad enligt 35 § gäller dock bestämmelsen i sin nya lydelse.

² Tidigare 38 § upphävd genom 1991:1133.

4 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 23 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

23 §

Sekretess gäller i ärende om nåd för uppgift om enskilda hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den som uppgiften rör eller någon *honom* närstående lider men om uppgiften röjs. Motsvarande sekretess gäller i *annan myndighets verksamhet för att gå till handa i ärende* som nu har nämnts.

Sekretess gäller i ärende om nåd *och i ärende enligt lagen (2006:00) om omvandling av fängelse på livstid* för uppgift om enskilda hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den som uppgiften rör eller någon närstående *till honom eller henne* lider men om uppgiften röjs. Motsvarande sekretess gäller *även hos myndighet som lämnar biträde i ärenden* som nu har nämnts.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2006.

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.